

NOVINARSKA PERSPEKTIVA ODNOSA IZMEĐU SRBIJE I KOSOVA

IZVEŠTAJ SA FOKUS GRUPE

April 2025.
Birn Srbija
Internews Kosova

Autori: Tijana Uzelac, Kreshnik Gashi
Urednica: Tanja Maksić
Izdavač: BIRN Srbija
April 2025. godine

Svi pojmovi koji su u izveštaju upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Rezime

Razgovori u fokus grupi organizovani sa srpskim i kosovskim novinarima, u aprilu 2025, BIRN Serbia i Internews Kosova istakli su krizu slobode medija, okarakterisanu političkim pritiscima, finansijskom nestabilnošću i pogoršanjem bezbednosnih uslova.

Dok se novinari u Srbiji suočavaju sa polarizovanim i zarobljenim medijskim okruženjem, na Kosovu, iako postoji određena institucionalna otvorenost, novinari prijavljuju političko targetiranje i fizičke napade. Srbija posebno pokazuje opadajući trend u međunarodnim indeksima slobode medija, pri čemu ekonomska zavisnost od stranih donatora stvara dodatnu nesigurnost, posebno nakon povlačenja američke medijske podrške kroz USAID.

Organizovana su dva razgovora u fokus grupi sa 20 novinara iz Kosova i Srbije o pitanjima i perspektivama slobode medija, kvalitetu informacija i njihovom uticaju na međusobne odnose.

Ovaj izveštaj naglašava loš kvalitet i visoku polarizaciju izveštavanja o odnosima između Kosova i Srbije. Medijskim izveštavanjem dominiraju politička retorika i senzacionalizam, a nedostaju mu dubina i humanistička perspektiva. Pozitivne priče o međunarodnoj saradnji su retke i često se smatraju rizičnim za objavljivanje. Novinari sa obe strane potvrđuju da su rasprostranjeni pristrasni narativi, posebno u medijima bliskim vlasti. Ograničena mobilnost, nedostatak prekograničnih dopisnika i minimalna saradnja između srpskih i albanskih medija dodatno pogoršavaju situaciju. Dezinformacije cvetaju u ovom okruženju, podstičući nepoverenje. Odsustvo stručnih i nepristrasnih analitičara dodatno otežava objektivno izveštavanje, ostavljajući obe zajednice dezinformisane i nedovoljno upoznate sa realnošću sa kojom se suočavaju.

Izveštaj nudi nekoliko preporuka usredsređenih na poboljšanje medijskih praksi i podstiče pomirenje između srpske i albanske zajednice. Novinari su naglasili potrebu za promovisanjem novinarstva sa više perspektiva koje uključuje različite glasove i ljudske priče koji bi se suprotstavili stereotipima. Takođe, smatraju da bi jačanje saradnje između medijskih kuća, podrška zajedničkim novinarskim inicijativama i stvaranje multietničkih novinarskih mreža poboljšalo njihove kapacitete za izveštavanje o odnosima Kosova i Srbije. Izveštaj takođe poziva na institucionalnu transparentnost, doslednu primenu medijskih zakona i povećanu odgovornost za političke i medijske aktere. Dugoročno finansiranje i programi razmene novinara identifikovani su kao kritični za omogućavanje terenskog rada, izgradnju poverenja i proizvodnju empatičnog, visokokvalitetnog izveštavanja u regionu.

Politički kontekst i opšte okruženje za razvoj medija

Sloboda medija je ključni aspekt demokratskog društva, koje bi trebalo da osigurava slobodu izražavanja i pristup raznovrsnim informacijama. Ipak, u poslednjih nekoliko godina, istraživači širom sveta beleže zabrinjavajući trend opadanja slobode i nezavisnosti medija, koji se manifestuje kroz političke pritiske, finansijsku zavisnost i cenzuru, a što ograničava prostor za slobodno i nepristrasno izveštavanje. Kosovo i Srbija nisu izuzeti od ovih trendova, o čemu izveštaj govori.

U poslednjim godinama, obe zemlje su svedočile sporom napretku u procesima normalizacije ili čak opadanju u demokratizaciji i slobodi medija (što je posebno dokumentovano u Srbiji).

Prema izveštaju Freedom House za 2025. godinu, [Srbija](#) je klasifikovana kao „delimično slobodna” zemlja. Izveštaj navodi da vladajuća stranka u Srbiji potkopava politička prava i građanske slobode, vrši pritisak na nezavisne medije, političku opoziciju i organizacije civilnog društva. Izveštaj takođe napominje da su vladajuća Srpska napredna stranka (SNS) i predsednik Aleksandar Vučić učvrstili svoju kontrolu nad vlašću povećanjem kontrole nad državnim institucijama i medijima, direktno doprinoseći opadanju demokratije.

Međutim, od kraja 2024. godine, posebno nakon urušavanja nadstrešnice na železničkoj stanici koje je nastradalo 16-oro ljudi, vladajuća stranka se suočila sa pojačanim nezadovoljstvom javnosti, što je dovelo do studentskih blokada i protesta, koji zahtevaju institucionalne odgovore na korupciju i organizovani kriminal u zemlji.

S druge strane, Kosovo nastavlja da gradi demokratske stubove, uključujući redovne izbore i pluralističko političko okruženje. Najnoviji izbori održani su u februaru 2025. godine, kada je vladajući Pokret samoopredeljenje (Vetëvendosje), na čelu sa Aljbinom Kurtijem, proglasio pobjedu. Prema izveštaju Freedom House za 2025. godinu, [Kosovo](#) je zadržalo svoj rang ostajući na 60. mestu. Ova klasifikacija znači da se Kosovo smatra tranzicionim ili hibridnim režimom, delimično slobodnim uređenjem gde i dalje postoje zabrinutosti oko vladavine prava, korupcije i funkcionalnosti institucija.

Aljbin Kurti je [podneo ostavku na mesto premijera](#) Kosova kako bi omogućio formiranje nove skupštine 15. aprila 2025. godine. Da bi postao poslanik devetog saziva Skupštine Kosova, nakon izbora održanih 9. februara 2025. godine, premijer, kao i članovi vladinog kabineta, bili su prinuđeni da podnesu ostavke.

Prema Indeksu percepcije korupcije Transparency International, koji je prethodno istakao stalne probleme korupcije u javnom sektoru [Kosova](#) 2023. godine, izveštaj za 2024. godinu zabeležio je niži nivo korupcije, što ukazuje na određeni napredak.

Trendovi u razvoju medija

Na Kosovu, sloboda medija je ugrožena političkim uticajem na nezavisne organe, SLAPP tužbama, nedovoljnim pristupom informacijama i porastom fizičkih napada na novinare. Nezavisnost medija je kompromitovana lošom regulativom i zavisnošću od partijske raspodele javnih sredstava. Tokom 2024. godine, Kosovo je zabeležilo opadanje nezavisnosti javnog servisa, jer je prethodni direktor Kosovske javne televizije (RTK) dao ostavku, navodeći politički pritisak kao uzrok. Vođstvo televizije je sada pod Rilindom Gërvallom, koji je otvoreno izjavio da je kao donator finansijski podržao vladajuću stranku na Kosovu - Pokret Samoopredeljenje (Lëvizja Vetëvendosje).

Srpsko medijsko tržište, uprkos tome što ima više od 2.100 registrovanih medija, prema Agenciji za privredne registre, veoma je polarizovano i često opisivano kao „zarobljeno” od strane vladajuće stranke. Nezavisni novinari u Srbiji deluju u fragmentisanom političkom okruženju, gde su redovno izloženi raznim pritiscima i napadima u svom profesionalnom životu, posebno u periodima političke krize i previranja. Članovi vladajuće stranke često napadaju novinare, kako tokom konferencija za štampu, tako i putem pro-vladinih medija, optužujući ih za pristrasnost ili širenje lažnih informacija, čime se stvara atmosfera straha.

Gorenavedeni negativni trendovi su zabeleženi od strane međunarodnih nadzornih tela.

Prema izveštaju Reportera bez granica, [Srbija](#) je pala na listi zemalja koje garantuju bezbednost novinara. U 2024. godini, Srbija je zauzela 98. mesto, u poređenju sa 91. mestom u 2023. godini i 79. mestom u 2022. godini. [Kosovo](#) je takođe zabeležilo opadanje u ovoj oblasti, padajući sa 56. na 70. mesto između 2023. i 2024. godine.

Prema godišnjim izveštajima Evropske unije o napretku za 2024. godinu, Kosovo i Srbija bi trebalo da ulože dodatne napore kako bi napredovale ka integraciji u EU. Preporuke EU za [Srbiju](#) uključuju potpuno sprovođenje postojećih zakona o medijima, jačanje mehanizama zaštite novinara i uzdržavanje od fizičkih i verbalnih napada na novinare. Takođe se preporučuje da Srbija obezbedi transparentno i pravedno sufinansiranje medijskog sadržaja koji služi javnom interesu, kao i potpunu transparentnost u vlasništvu medija i oglašavanju. Preporuke za [Kosovo](#) uključuju poboljšanje kapaciteta tužilaštva, pravosudnih i policijskih vlasti da se nose sa slučajevima vezanim za slobodu izražavanja. Takođe, Kosovo bi trebalo da razvije protokole i obuke o zaštiti novinara i bezbednosti, uključujući mehanizme za rano upozoravanje i brzu reakciju, ali i poboljša uslove rada za novinare i medijske radnike, dok jača profesionalno izveštavanje. Kosovo bi takođe trebalo da sprovede novi Zakon o Komisiji za nezavisne medije, obezbeđujući potpunu usklađenost sa pravilima i standardima EU, ali i pregleda Zakon o Radio-televiziji Kosova kako bi se obezbedilo održivo finansiranje uz očuvanje njegove nezavisnosti. I na srpskom: Ustavni sud Kosova je 23. aprila 2025. godine odlučio da poništi Zakon o Sudskom savetu Kosova, koji je na preispitivanje poslala grupa poslanika iz Demokratskog saveza Kosova (DSK) i Demokratske partije Kosova (PDK). Sud je presudio da je nekoliko odredbi zakona u suprotnosti sa ustavnim principima. Medijska tržišta Kosova i Srbije i dalje su u velikoj meri zavisna od državnog novca, uprkos nekim pozitivnim trendovima u vezi sa transparentnošću vlasništva medija. Na primer, od 2023. godine, Kosovska komisija za nezavisne medije (IMC) zahteva da sve promene u vlasništvu medija budu odobrene od strane Komisije. Dodatni korak ka transparentnosti bilo je pokretanje javne baze podataka vlasnika audio-vizuelnih medija od strane IMC u 2024. godini, kao što pokazuje [izveštaj o praćenju vlasništva nad medijima za 2023. godinu](#). S druge strane, izveštaj pokazuje da su izvori finansiranja za medije na Kosovu često nedostupni javnosti, jer i država i medijske kuće prikrivaju izvore finansiranja. Isti izveštaj ukazuje na to da je srpsko medijsko okruženje dominantno komercijalno, te da su vlasnici medija blisko povezani sa vladom i vladajućom strankom.

Kvalitet informacija se veoma razlikuje između ova dva medijska sistema. Prema IREX-ovom Barometru informacija za 2024. godinu, ukupni rezultat [Srbije](#) je niži u poređenju sa prethodnom godinom, u pogledu kvaliteta informacija, raznovrsnosti izvora, medijske pismenosti i korišćenja informacija u donošenju vladinih odluka. S druge strane, [Kosovo](#) je poboljšalo kvalitet informacija i raznovrsnost izvora, dok su kriterijumi vezani za medijsku pismenost i korišćenje informacija u donošenju odluka vlade ostali na istom nivou kao u prethodnoj godini.

Podaci Picasa AI pokazuju da mediji na Kosovu izveštavaju o dijalogu između Beograda i Prištine intenzivnije od svojih srpskih kolega. U uzorkovanom periodu od jedne godine, 155 online medijskih kuća u Srbiji objavilo je ukupno 60.756 članaka, dok je 111 kosovskih online medija proizvelo skoro tri puta više - 167.275 članaka, kao što je prikazano u tabeli 1.

	SRBIJA	KOSOVO
Broj medija	155	111
Broj tekstova	60.756	167.275
Objave na društvenim mrežama	1.619	9.697
Fejsbuk interakcije	1.146.066	2.581.938

Tabela 1. Medijski članci i statistika na društvenim mrežama od septembra 2023. do septembra 2024, Picasa AI

Razgovori u fokus grupama: metodologija

U februaru 2025. godine održane su dve fokus grupe s novinarima koji izveštavaju na srpskom i albanskom jeziku, koje su uključivale po 10 novinara, sa ciljem da se obezbedi dubinsko razumevanje i perspektive novinara o stanju slobode medija, kvalitetu izveštavanja i uticaju političkog konteksta na novinarske prakse u Srbiji i na Kosovu, posebno imajući u vidu trenutne tenzije i medijsku polarizaciju. Fokus grupe održane su u sklopu projekta „Podsticanje medijske razmene u procesu normalizacije odnosa između Srbije i Kosova“, koji realizuje konzorcijum četiri organizacije civilnog društva iz Srbije i Kosova¹.

Diskusije u fokus grupama korišćene su kao glavni istraživački metod, jer pružaju kvalitativne uvide u stavove, percepcije i iskustva učesnika o specifičnoj temi. Fokus grupa je organizovana u dve male grupe, sastavljene od po 10 novinara iz različitih medija u Srbiji i 10 na Kosovu. Novinari se smatraju važnim akterima koji mogu pokrenuti promene i poboljšati kvalitet izveštavanja, pa su njihove perspektive odabrane kao najvalidnije u ovom istraživanju. Učesnici su odabrani na osnovu prethodnog iskustva u izveštavanju o odnosima između Kosova i Srbije, uzimajući u obzir njihovo duboko razumevanje medijskih sistema i rad u kredibilnim, etičkim medijima. Obe fokus grupe su održane onlajn i moderisane od strane osoblja BIRN/Internews Kosova. Fokus grupe su moderirane prema istoj metodologiji, koja je uključivala pitanja kao što su procena opšteg nivoa slobode medija u Srbiji i Kosovu; uloge medijskog izveštavanja u izgradnji međusobnih odnosa i oblikovanju slike o „drugom“, da li medijsko izveštavanje podržava saradnju ili ne; da li postoje teme koje se aktivno ignorišu od strane mejnstrim medija; procena otvorenosti institucija i pristup informacijama, pluralizam i dostupnost izvora; otpornost na dezinformacije; glavni izazovi s kojima se mediji susreću u izveštavanju o međusobnim odnosima; put narednog razvoja i preporuke za poboljšanje novinarskih praksi itd.

Opšti ton ovog istraživanja i diskusije fokus grupa u velikoj meri su oblikovani događajima koji su se odigrali pre sastanka. Najznačajnija promena je bila suspenzija američke pomoći sektoru medija, koja je imala dramatičan uticaj na medijske kuće i na Kosovu i u Srbiji. Mnogi od učesnika sa kojima smo razgovarali opisivali su ovaj trenutak kao „prelomni“ – trenutak koji donosi pojačan osećaj opreza i značajnu nesigurnost.

„Gotovo svi mediji s kojima radim na Kosovu i Srbiji do neke mere zavise od tog finansiranja. I kada govorim o tome, prvenstveno mislim na male i lokalne medije,” istakao je jedan od učesnika.

¹ Konzorcijum čine četiri organizacije: Balkanska istraživačka mreža (BIRN Srbija, kao vođa projekta), Internews Kosova, Centar za razvoj zajednica (KoSSev) i Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV).

Nesigurnost je dodatno pojačana kontinuiranim studentskim protestima u Srbiji, koji su u trenutku pisanja ovog izveštaja ušli u šesti mesec. Ovi protesti su izazvali vlast da preduzme nedemokratske akcije, kao što su [pretresi kancelarija nevladinih organizacija](#), sprovođenje [ilegalnog nadzora](#) i pokretanje javnih kampanja protiv učesnika protesta. Na severu Kosova, sve srpske institucije su zatvorene tokom prethodne godine, što je stavilo medijske kuće na srpskom jeziku u tešku situaciju.

Da bi upotpunili nalaze diskusije fokus grupa, istraživački tim je dodatno uključio podatke i informacije dobijene od kompanije Picasa AI, kako bi se kvalitativni podaci, dopunili kvantitativnim. Ovi podaci su uključivali teme dijaloga između Kosova i Srbije na internetu i društvenim mrežama u Srbiji i na Kosovu, uključujući broj i učestalost članaka, broj objava na društvenim mrežama, njihov domet i angažovanost publike, kao i top 10 medija na Kosovu i Srbiji koji su najviše izveštavali o dijalogu između Beograda i Prištine i čije su objave koje su imale najviše interakcija u periodu od 1. septembra 2023. do 30. septembra 2024. godine.

Pored toga, sprovedeno je desktop istraživanje, kako da bi se sumirala kontekstualna analiza izveštaja i pružila sekundarna analiza dostupnih političkih izveštaja, zakona, podataka sa terena itd.

Ova metodologija, kao i svaka druga, ima svoja ograničenja, ali pruža retke i dragocene uvide koji nisu često dostupni javnosti. Ova ograničenja uključuju relativno mali uzorak novinara koji su direktno konsultovani; odsustvo perspektive drugih medijskih profesionalaca, kao što su urednici, vlasnici itd.; činjenicu da onlajn diskusije imaju svoja ograničenja u poređenju sa razgovorima licem u lice; perspektiva tabloidnih medija nije uzeta u obzir, iako imaju veliki auditorijum itd.

DEO I: Stanje slobode medija

Ograničen prostor za nezavisno novinarstvo

Sloboda medija je u opadanju – posebno u poslednje dve godine, kako su zaključili novinari koji rade u srpskim medijima ili u redakcijama koje izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu. Novinari na Kosovu rade u boljem medijskom sistemu, ali, ipak, dele brigu u vezi sa bezbednošću, međusobnim odnosima, ometanjem i diskreditacijom. U okviru projekta tim je uradio i analizu medijskih sadržaja kosovskih i srpskih medija, o čemu se više možete informisati u Studiji slučaja i Izveštaju objavljenom na [srpskom](#), [albanskom](#) i [engleskom](#) jeziku.

Kao što je navedeno, vlasti, kako na Kosovu, tako i u Srbiji, često vrše pritisak na nezavisne medije, ometajući pristup informacijama i pojačavajući narative koji produbljuju etničke podele. Sveukupno gledano, medijsko okruženje nije povoljno za dijalog i objektivno širenje informacija prema građanima.

„Što se tiče slobode medija na Kosovu, posebno među nama u medijima na srpskom jeziku – kojih ima previše za tako mali prostor, oko 40 medija – čini se kao da, u teoriji, imamo svu slobodu na svetu. Ali pravi problem je u tome što je naš uticaj ekstremno ograničen.”

Učesnik 9, novinar i urednik lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

Kampanje protiv novinara, ekonomski pritisak i pravno uznemiravanje

Vlade koje su na vlasti, kako na Kosovu tako i u Srbiji, sve više se oslanjaju na indirektne taktike – kampanje klevete, ekonomski pritisak i selektivnu primenu zakona – kako bi suzbile kritičke glasove i istraživačko izveštavanje. Nezavisni novinari su tako pod stalnim psihološkim i profesionalnim pritiskom.

„Suočavamo se sa režimima koji ne ograničavaju vašu sposobnost da govorite ili izveštavate direktno, već to čine putem ciljanog zastrašivanja. Na primer, odeš kod doktora i on ti kaže, ‘Oh, ti si taj novinar iz opozicije.’”

Učesnik 5, novinar lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

„Sa obe strane, i srpske i kosovske, možeš lako biti označen ili kao špijun, neko ko „radi za Beograd”, ili kao ‘Kurtijev Srbin.’ To čini posao neverovatno teškim i otežava održavanje neke profesionalne distance.”

Učesnik 4, novinar lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

Duboka polarizacija i podela između medija koji izveštavaju u korist vlade i onih koji su kritični prema njenim akcijama su veoma vidljive i potvrđene od strane svih novinara u redakcijama koje govore srpski. Obeležavanje nezavisnih medija kao „neprijatelja države”, „izdajnika” i „plaćenika” je dugogodišnja taktika srpskih vlasti da minimizuju njihov uticaj. Kao što je jedan od učesnika fokus grupe primetio, sa rastućim političkim tenzijama – vezanim za Kosovo ili druge osetljive političke teme – polarizacija se samo povećava.

„Tu je i kontinuirano insistiranje na stranom uticaju... beskrajni narativi o izdajnicima, koji su potpuno nerealni, prosto su apsurdni, smešni... ali na neke ljude to ima uticaj. Uvek traže spoljašnjeg neprijatelja, tvrdeći da novac dolazi iz Hrvatske, Ukrajine, Albanije – ma odakle god.”

Učesnik 3, freelance novinar

„Mediji opozicije, ‘Šolakovi mediji’, ‘tajkunski mediji’ – ove etikete se ponavljaju iznova i iznova. To je jedna strana priče. Druga strana je da mediji koji pokušavaju da funkcionišu kao pravi mediji postaju bliži oblicima socijalnog aktivizma, jer je situacija postala tako polarizovana.”

Učesnik 10, novinar u srpskom nedeljniku

Novinari koji rade na Kosovu takođe izveštavaju o politički motivisanom pritisku. Izjave kosovskog premijera Aljbina Kurtija protiv određenih medijskih kuća doživljavaju se kao ključni okidač za napade. Jedna novinarka je objasnila da su članove njene redakcije predstavnici vlade označili kao „srpske novinare, plaćene od strane Srbije.” Kao rezultat toga, vladine institucije su odbile da odgovore na njihova pitanja.

„Napadi – uključujući one koje je izneo premijer Aljbin Kurti protiv određenih redakcija označenih kao ‘srpskih medija’ – i potpuno zatvaranje prema novinarima, ukazuju na širu nameru da se uspostavi potpuna kontrola nad medijskim okruženjem.”

Učesnik 11, novinar kosovskog medija na albanskom

U vreme diskusija u fokus grupama, bilo je više od 20 aktivnih SLAPP tužbi (strateške tužbe protiv javnog delovanja) usmerenih na medijske kuće u Srbiji, što se smatra još jednim oblikom pritiska na nezavisne medije, koji je posebno u porastu u poslednje dve godine. Ove tužbe najčešće pokreću pojedinci, korporacije ili članovi vladajuće političke elite, s ciljem da utišaju nezavisno novinarstvo i finansijski iscrpe medijske organizacije.

Učesnici fokus grupe u Srbiji su skrenuli pažnju na nedavni slučaj Bratislava Gašića, bivšeg šefa srpske obaveštajne agencije BIA, koji je podneo tužbu protiv istraživačkog medija KRIK. U ovom slučaju, sudije su navele da je trebalo da novinari pokažu „veću toleranciju” prema Gašiću zbog njegovog javnog položaja i da su „novinari samo dužni da prenose informacije, ali ne i da objašnjavaju čitaocima šta se zapravo dešava.”

Novinari na Kosovu česta su meta SLAPP tužbi, dok se neefikasnost sudova u rešavanju ovih tužbi smatra velikim problemom za slobodu medija. Međutim, situacija na terenu počela je da se menja jer je kosovski Visoki savet pravde, KJK, preduzeo korake da se bavi slučajevima klevete na sudu. Prema skorašnjim podacima, više od [50% ovih slučajeva sada je rešeno na sudu](#), što je pozitivan znak za poboljšanje situacije.

Mediji na Kosovu, s druge strane, izveštavaju o problemima sa fizičkom bezbednošću, na primer, da su fizički napadani na dan izbora:

„Bila sam u Istoku tokom izbora. Klan Kosova je imao vidljivu novinarsku identifikaciju i napadnuti smo isključivo zato što smo bili deo te medijske kuće.”

Učesnik 12, novinar TV Kosova

Prema Asocijaciji novinara Kosova (AJK), nekoliko incidenata nasilja protiv novinara dogodilo se na dan izbora, većinu njih su izvršili pristalice vladajuće stranke Samoopredeljenje (Lëvizja Vetëvendosje).

Ugrožena bezbednost nije samo izborna pojava. Od 1. januara 2024. do 1. marta 2025. godine, ukupno je prijavljeno 77 slučajeva napada i pretnji protiv novinara na Kosovu. Ovi napadi su pretežno uključivali poruke mržnje i pritisak na novinare dok obavljaju svoje profesionalne dužnosti.

Tokom fokus grupe održane na Kosovu, novinari su istakli da je prisustvo Kosovske policije na severu Kosova poboljšalo situaciju u poređenju sa 2023. godinom, kada su novinari bili pod značajnim napadima. U 2024. godini, novinari su prijavili manje bezbednosnih incidenata u ovim oblastima i osećali su se sigurnije. Međutim, ukazali su na to da je nasilje protiv novinara bilo zastupljenije u južnom delu Kosova.

Problemi bezbednosti se pojavljuju i kada novinari sa Kosova, na primer, posete Srbiju.

„Rekla bih da, sa moje tačke gledišta, prilikom svog prvog putovanja u Srbiju, porodica mi je rekla, a to mi je bio prvi put, moja porodica mi je rekla: ‘Ne bi trebalo da ideš.’ To je bilo zbog opštih informacija koje su imali, koje su sugerisale da je opasno za kosovare da posete Srbiju. Verujem da, osim dugotrajnih efekata rata, ovaj strah proističe i iz vrste informacija koje obični građani dobijaju od medija. Ove informacije izazivaju strah, bilo namerno ili nenamerno, posebno kod onih koji ne znaju da li je to tačno ili ne.”

Učesnik 11, novinar kosovskog medija

Krhkost finansijske nezavisnosti

Ekonomsku nesigurnost dodatno pojačava osećaj smanjenih sloboda. Nezavisni mediji obično nemaju pristup javnom finansiranju, koje je rezervisano za pro-vladine medije. Njihov opstanak u velikoj meri zavisi od stranih donatora, pretežno iz Sjedinjenih Američkih Država, EU i drugih stranih programa pomoći, ali su ti projekti često kratkoročni i ne mogu garantovati dugoročnu održivost.

„Jedan od načina na koji trenutni režim u Srbiji kontroliše medije je kroz sufinansiranje projekata putem ministarstava i lokalnih opština. Strana sredstva su, doslovno, žila kučavica za opstanak nezavisnih medija.”

Učesnik 2, novinar iz dnevnog lista u Srbiji

„Čak i sami novinari, zajedno sa vlasnicima medija, su donekle degradirali profesiju. Neki veruju da, pošto finansijski podržavaju određeni medij, treba da imaju uticaj na to šta se pojavljuje u glavnim vestima. Međutim, novinarske agende treba da budu određene uredničkom politikom medija, ostajući nezavisne od bilo kakvih finansijskih uticaja. Niko, bez obzira na njihovo finansiranje, ne sme da diktira ili utiče na to šta se pokriva u vestima.”

Učesnik 13, kosovski novinar u međunarodnim medijima

Finansijska nezavisnost se pojavljuje kao jedno od ključnih pitanja diskusija fokus grupa, posebno u trenutku kada su sredstva USAID-a i fondovi iz SAD zaustavljeni, što teško pogađa medije na Kosovu i u Srbiji.

„Ključno pitanje je kako će ukupno tretiranje medija, naročito model finansiranja zasnovan na stranim donatorima – koji, treba napomenuti, u velikoj meri dolazi iz Sjedinjenih Američkih Država – oblikovati medijsko okruženje, i kako će Evropa na to sve reagovati.”

Učesnik 6, novinar u televizijskoj stanici u Srbiji

Novinari koji su učestvovali u fokus grupi na srpskom jeziku skrenuli su pažnju na još jedan razvoj događaja koji ima potencijal da dramatično promeni medijsko okruženje. Naime, u vreme realizacije fokus grupa, SBB, emiter TV N1, dnevnog lista Danas i nedeljnog magazina Radar, prodat je grupi Yettel.

„SBB suštinski akumulira 90% izveštavanja nezavisnog od Vlade Srbije. Korporativna struktura medija znači promenu poslovnih interesa i mislim da smo svi sada svesni da, u svakom trenutku, okretanjem prekidača, to izveštavanje može nestati ako više nije usklađeno sa korporativnim prioritetima.”

Učesnik 3, freelance novinar iz Srbije

Ograničen pristup informacijama i politička umešanost

Vlasti, kako na Kosovu, tako i u Srbiji, često uskraćuju nezavisnim medijima pristup ključnim informacijama. Ovaj nedostatak transparentnosti, uključujući selektivne odgovore novinarima, zloupotrebu zakona o tajnosti i ograničenje u pristupu javnim dokumentima, ometa odgovornost i narušava pravo javnosti na pristup objektivnim informacijama.

„Kao neko ko izveštava iz Beograda za međunarodne medije, primetio sam koliko je neverovatno teško dobiti bilo kakvu informaciju ili zvaničnu izjavu – osim ako to nije nešto što je već distribuirano kroz odabrane, vladine medije.”

Učesnik 6, novinar na televizijskoj stanici u Srbiji

„Napravio sam bezbroj pokušaja da kontaktiram predstavnike Srpske liste pre izbora – da postavim pitanja koja čak nisu bila posebno osetljiva, mnoga od njih su bila isključivo proceduralna – ali je jednostavno bilo nemoguće doći do njih. Oni te potpuno ignorišu.”

Učesnik 1, novinar međunarodnog medija

Institucije u Srbiji ostaju slabe i na njih snažno utiče politička moć.

„Ono što se dešava u poslednjih deset dana je posebno ilustrativno. Kada god vlast ima interes da gurne neku temu, kao što je sada ova antikorupcijska kampanja, iznenada me zatrpavaju porukama i pozivima. Ne onima koje sam ja inicirao, već od predstavnika Tužilaštva, doslovno me obaveštavaju o svakom koraku koji su preduzeli ili koje planiraju da preduzmu.”

Učesnik 1, novinar međunarodnih medija

„Moram reći nešto što mi je uvek delovalo pomalo bizarno: obično mi je lakše da dobijem informacije iz institucija na Kosovu nego iz onih u Srbiji – i to važi i na engleskom i na srpskom jeziku.”

Učesnik 2, novinar iz dnevnog lista u Srbiji

DEO II: Kvalitet izveštavanja

Nedostatak dubine i ljudske perspektive

Kvalitet izveštavanja o međusobnim odnosima između Srba i Albanaca se smatra široko nezadovoljavajućim. Najznačajnija je potpuna odsutnost priča koje odražavaju svakodnevni život ljudi s obe strane, kao i nedostatak izveštavanja o primerima međunacionalne saradnje. Izveštavanje u mejnstrim medijima dominira kroz prizmu političkih tenzija, često vođenih senzacionalizmom.

Ovaj nedostatak informacija doprinosi malom interesu javnosti i ograničenom razumevanju stvarnosti. U Srbiji, mediji retko izveštavaju o dešavanjima na Kosovu uopšte.

„Razgovaramo o dva društva koja jedva poznaju jedno drugo na brojnim nivoima. Postoji toliko duboko ukorenjenih predrasuda koje često dovode do dubokih nesporazuma.”

Učesnik 3, freelance novinar

SRBIJA		KOSOVO	
Danas	3.962	Kosovo Online	8.151
B92	3.040	Bota Sot	8.118
Informer	2.920	Gazeta Express	6.749
N1	2.886	Balkani info	6.502
Politika	2.745	Demokracia	6.361

Tabela 2. Top 5 onlajn medija u Srbiji i na Kosovu sa najviše članaka na temu dijaloga Kosovo-Srbija od septembra 2023. do septembra 2024, Picasa AI

Polarizujući narativi i pristrasnost medija

Pro-vladini mediji u Srbiji najčešće izveštavaju o Kosovu u negativnom svetlu, prikazujući Albance kao neprijateljsku grupu. Pozitivne ili uravnotežene priče gotovo da ne postoje, kako su zaključili novinari koji izveštavaju na srpskom jeziku. Ova vrsta izveštavanja dodatno otežava napore za pomirenje i produbljuje dugogodišnje etničke tenzije koje su već duboko ukorenjene.

„Tabloidni i pro-vladini mediji u Srbiji često promovišu narativ koji prikazuje Srbe sa Kosova kao žrtve – koristeći neprikladnu terminologiju – dok istovremeno stvaraju sliku spoljnog neprijatelja u obliku Albanaca. S druge strane, takođe vidimo dezinformacije u medijima na albanskom jeziku kada je reč o izveštavanju o srpskoj zajednici.”

Učesnik 4, novinar lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

„Postoji potpuna dehumanizacija s obe strane, što čini kvalitetno izveštavanje neverovatno teškim. U medijima sa sedištem u Beogradu, posebno u pro-vladinim medijima, retko se vide Albanci kao izvori ili kao intervjuisana strana.”

Učesnik 6, novinar na televizijskoj stanici u Srbiji

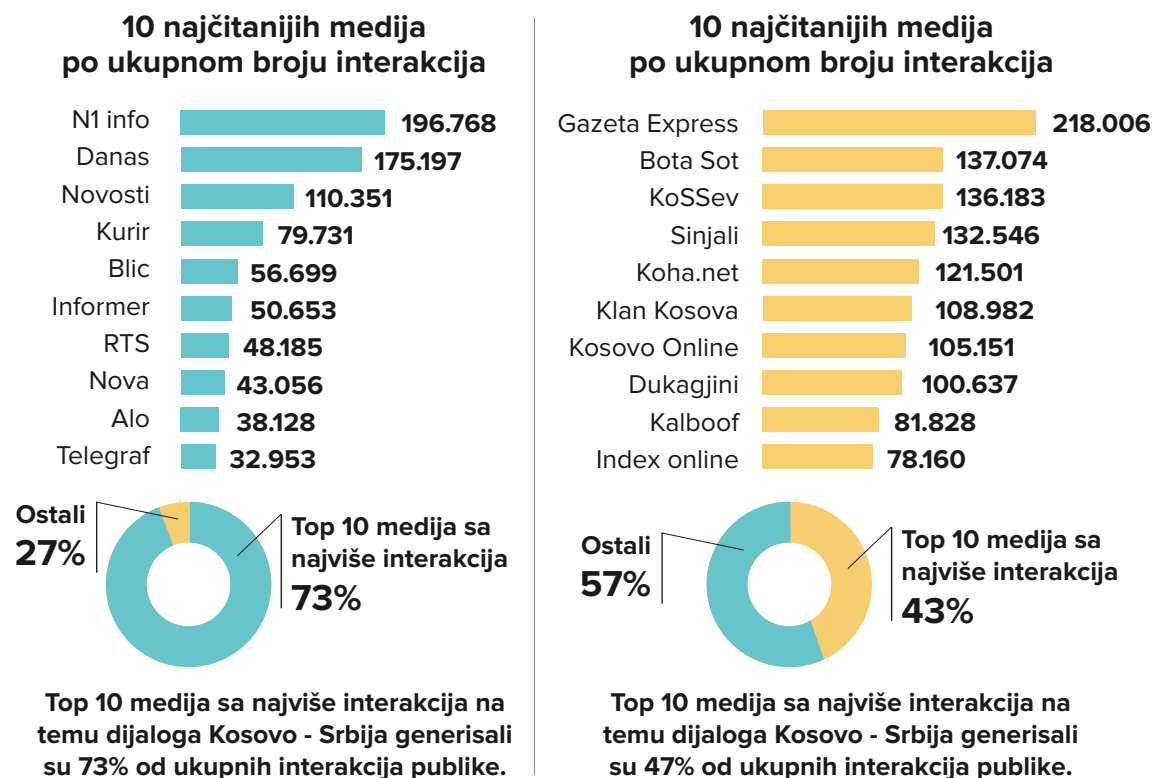

Tabela 3. Medijski članci i statistika na društvenim mrežama, Picasa AI

Priče o saradnji su retke i rizične

Priče o saradnji između srpske i albanske zajednice retko se pojavljuju u medijima, što otežava izgradnju poverenja i razbijanje dugogodišnjih predrasuda.

„Verovatno bismo morali više vremena provesti na terenu kako bismo izgradili poverenje – ali to zahteva logističku i tehničku podršku. Možda ćete uspeti da proizvedete priču, ali uvek ostaje pitanje koliko će za to biti interesovanja. Priče sa ljudskim faktorom imaju potencijal da izazovu angažovanje, ali to se čini kao lutrija.”

Učesnik 10, novinar u srpskom nedeljniku

„Jedan pozitivan primer saradnje je s albanskim kolegama sa severa – razvili smo veoma dobru saradnju kada je reč o razmeni kontakata i informacija.”

Učesnik 4, novinar lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

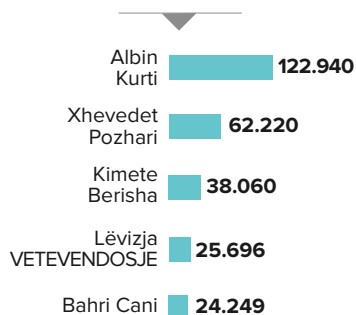
Novinari u fokus grupi takođe su identifikovali veliki izazov u tendenciji izveštavanja samo o izjavama jedne strane – ili Srbije ili Kosova – bez mogućnosti da pruže kontekst ili perspektivu druge strane.

„Često vidimo situacije u kojima oba lidera govore pred Savetom bezbednosti UN, a mediji će emitovati samo Vučićevo obraćanje, ili samo Kurtijevo obraćanje. To pokazuje medijsko okruženje u kojem se prikazuje samo jedna perspektiva.”

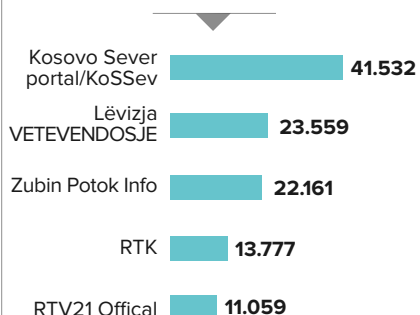
Učesnik 13, kosovski novinar u međunarodnim medijima

Ovo otkriće dodatno podržavaju podaci Picasa AI, koji pokazuju da su predsednik Srbije Vučić i premijer Kosova Kurti najčešće pominjani u medijskom izveštavanju u odabranom uzorku. Vučić je pomenut 26.299 puta u top 5 srpskih medija, gotovo isto kao i Kurti sa 26.997 puta u top 5 kosovskih medija. Ostali političari sa Kosova i Srbije imaju znatno manje pojavljivanja, čak do 20 puta manje.

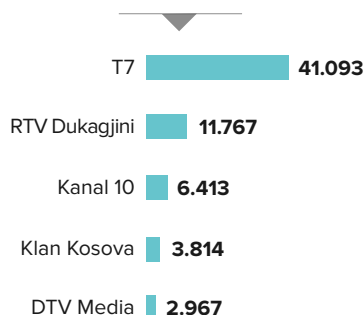
Top 5 Facebook stranica sa najviše ostvarenih interakcija

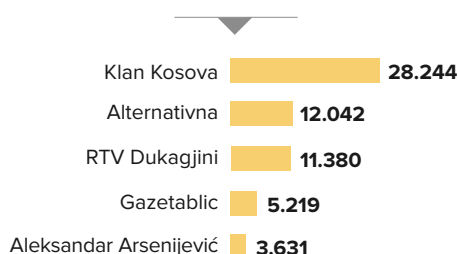
Top 5 Instagram profila sa najviše ostvarenih interakcija

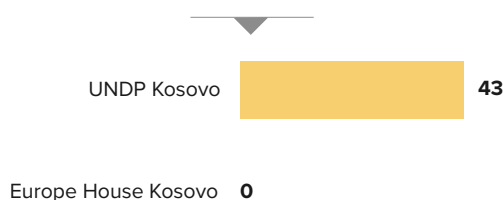
Top 5 Youtube kanala sa najviše ostvarenih interakcija

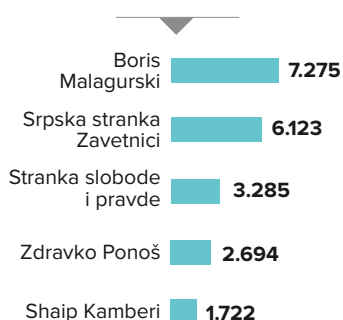
Top 5 TikTok stranica sa najviše ostvarenih interakcija

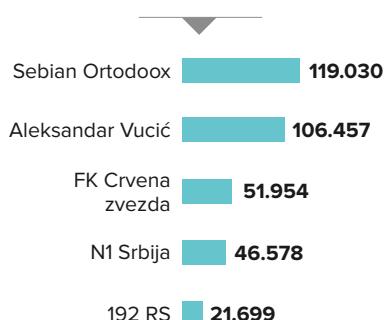
Top 5 LinkedIn profila sa najviše ostvarenih interakcija

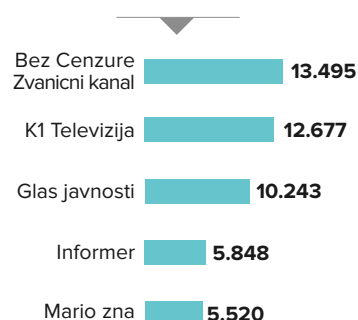
Top 5 Facebook stranica sa najviše ostvarenih interakcija

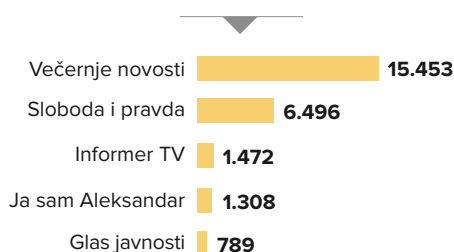
Top 5 Instagram profila sa najviše ostvarenih interakcija

Top 5 Youtube kanala sa najviše ostvarenih interakcija

Top 5 TikTok stranica sa najviše ostvarenih interakcija

Top 5 LinkedIn profila sa najviše ostvarenih interakcija

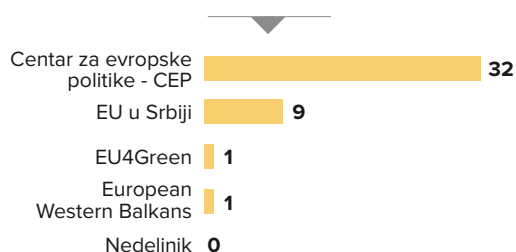

Tabela 4. Medijski članci i statistika na društvenim mrežama, Picasa AI

Dodatan problem za novinare na Kosovu je opšti nedostatak razumevanja kako funkcioniše vlast u Srbiji. Novinari su istakli da veoma mali broj izveštača na Kosovu razume srpske političke strukture, uključujući institucije kao što su predsedništvo, kancelarija premijera ili parlament.

„Na primer, u Klan Kosova, tu je Besnik Tahiri – on je jedini novinar koji stvarno poznaje srpske političare po imenu i po ulozi. A sada, možda ima dvoje ili troje drugih novinara koji razumeju srpsku politiku. Čak ni oni, međutim, ne pokrivaju te teme na diplomatski ili profesionalni novinarski način.”

Učesnik 14, novinar kosovske TV

Ovaj nedostatak razumevanja takođe ima posledice na lokalnom nivou. Albanski novinari su priznali da imaju teškoća da sprovedu intervju sa lokalnim srpskim građanima – bilo o događajima u njihovim zajednicama ili svakodnevnim izazovima s kojima se suočavaju.

„Nedavno sam naleteo na vest o nekome ko je tek počeo da posluje sa Srbijom. Bilo je mnogo negativnih komentara, a neki mediji su zauzeli jasno kritički stav prema toj osobi. Meni se to činilo pomalo čudnim – zašto pristupiti tome tako negativno? Poslovanje sa Srbijom u suštini nije loše. Lično sam na izveštaj gledao u pozitivnom svetlu – na Albanca koji dobija priliku da se bavi prekograničnim poslovanjem ne treba da se gleda kao na problem.”

Učesnik 15, novinar kosovske TV

Fokus grupa sa Kosova takođe je razgovarala o kvalitetu izveštavanja o regionima u Srbiji u kojima živi albanska zajednica. Novinari su primetili da je izveštavanje o Preševu, Bujanovcu i Medveđi često ograničeno na narative o diskriminaciji, uz malo ili nimalo fokusiranja na druge lokalne probleme ili postupke lokalnih političara.

Primetili su da postoji tendencija da se umanju odgovornost lokalnih lidera za njihov učinak, jer se njihovo ponašanje često opravdava ukazivanjem na širu diskriminaciju.

Mediji rade u izolaciji

Medijske kuće kako na Kosovu, tako i u Srbiji većinom deluju u izolaciji, sa minimalnom razmenom informacija između njih. To rezultira jednostranim, često netačnim izveštavanjem. Povećanje saradnje između redakcija i deljenje sadržaja moglo bi značajno popraviti kvalitet informacija dostupnih javnosti.

„To pogađa i novinare na albanskom jeziku i novinare na srpskom jeziku. Izgleda kao da radimo između dva požara.”

Učesnik 4, novinar lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

„Zvanične institucije obično šalju saopštenja za javnost samo na albanskom. Kada je reč o Kosovskoj policiji, posebno u severnom regionu, uspeći smo da ih ubedimo da počnu da šalju izjave i na srpskom jeziku. Međutim, one dolaze sa zakašnjenjem, a prevodi su često gramatički netačni ili loše napisani. Jednostavno ne možemo da garantujemo tačnost onoga što je prevedeno.”

Učesnik 8, novinar lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

„Gotovo uvek mi je lakše da dobijem informacije iz institucija na Kosovu, kako na engleskom tako i na srpskom, iako većinom na engleskom. S druge strane, srpske vlasti imaju tendenciju da ignorišu upite određenih novinara. Postoji osećaj da ako ne izveštavaš u njihovu korist, da neće ni odgovoriti.”

Učesnik 2, novinar iz dnevnog lista u Srbiji

Ograničena mobilnost i resursi

Većina novinara u fokus grupama je izjavila da su njihove jedine posete Kosovu ili Srbiji bile kroz studijske posete koje su finansirali međunarodni donatori. Napomenuli su da medijske kuće za koje rade nemaju finansijske resurse da podrže redovno putovanje ili da zadrže dopisnike u drugim regionima.

Većina novinara je rekla da nisu u mogućnosti da prisustvuju pregovorima u Briselu zbog visokih troškova. Umesto toga, oslanjaju se na izjave političkih lidera nakon sastanaka, obično objavljene na društvenim mrežama. Kao rezultat toga, mnogi važni politički događaji su pokriveni isključivo kroz zvanične objave, bez nezavisnog izveštavanja ili analize.

Učesnici fokus grupe su potvrdili da njihovi urednički timovi ne ulažu u alternativne teme, pri čemu je većina resursa i pažnje usmerena na izveštavanje o krizama i političkim porukama.

Ograničen uticaj nezavisnih medija i uloga lokalnih medija

Nezavisni mediji imaju ograničen uticaj na oblikovanje javnog mnjenja. Međutim, lokalne medijske kuće kako na Kosovu, tako i u Srbiji pružaju prostor za dublje i tačnije izveštavanje o stvarnim, svakodnevnim pitanjima. Podrška nezavisnom i lokalnom novinarstvu mogla bi značajno poboljšati kvalitet izveštavanja i doprineti objektivnijem prikazu situacije na terenu.

„Prosečan građanin u Srbiji, ako prati nacionalne emitere ili čita najrasprostranjenije novine, ne zna apsolutno ništa o Kosovu. Senzacionalizam im je prioritet.”

Učesnik 9, novinar i urednik lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

Tradicionalno, srpski mediji ne izveštavaju o životima Albanaca na Kosovu. To stvara informativni vakuum koji jača stereotipe i produbljuje podele.

„Ako bi se ljudi isključivo oslanjali na srpske medije za informacije, ne bi znali apsolutno ništa o životu na Kosovu, posebno kada je reč o albanskoj zajednici. Bilo bi to potpuno slepo mesto. Ljudi ne znaju čak ni osnovne stvari, kao što je Rezolucija 1244. Ne bi mogli da to objasne u jednoj rečenici.”

Učesnik 1, novinar međunarodnih medija

Ograničen pristup stručnim i nepristrasnim izvorima

Objektivno izveštavanje je značajno otežano ograničenom dostupnošću stručnih i nepristrasnih izvora. Medijske kuće često se bore da pronađu analitičare ili istraživače koji mogu pružiti uravnotežene i stručne uvide o pitanjima koja pokrivaju. Postoji velika potreba da se mediji oslanjaju na takve glasove kako bi postigli dubinu i neutralnost izveštavanja.

„Mislim da na Kosovu, generalno, albanski mediji imaju samo jednog dopisnika u Beogradu, a u većini slučajeva to je samo Idro [Idro Seferi, kosovski novinar koji se nalazi u Srbiji], ili nemaju nikoga. To samo pokazuje da nemamo pravi uvid u ono što se dešava u Srbiji.”

Učesnik 11, novinar kosovskog medija

U odsustvu dopisnika, informacije koje dolaze iz Srbije često se smatraju nepouzdanim. Novinari su izrazili da nisu upoznati s tim koje nezavisne srpske medije mogu da se smatraju pouzdanim. Kao rezultat toga, informacije iz Srbije obično se predstavljaju nejasno, često opisane jednostavno kao „izveštaji iz srpskih medija”, bez odgovarajućeg izvora ili verifikacije.

Širenje dezinformacija i njihov destabilizujući uticaj

Dezinformacije su široko rasprostranjene i cvetaju u okruženju duboke društvene polarizacije. Šteta koju izazivaju ove laži često prevazilazi čak i osnovni nivo nepoverenja između zajednica, dodatno destabilizirajući već krhke međunacionalne odnose.

„Što je veća polarizacija, to dezinformacije postaju moćnije i na to treba da obratimo posebnu pažnju. Dezinformacije koje dolaze sa obe strane ponekad su čak i veći problem od nedostatka poverenja u same političare. Ovi narativi često prolaze ispod rade, posebno kada je reč o srpskoj zajednici na Kosovu, ali imaju potencijal ozbiljno da oštete etničke odnose.”

Učesnik 4, novinar lokalnih medija koji izveštavaju na srpskom jeziku na Kosovu

Fact-checking platforme – za proveru činjenica – potvrđuju razmeru problema. Prema podacima sertifikovanih tzv. *fektčekera*, medijske kuće su izvor dezinformacija u desetinama dokumentovanih slučajeva, a kvalitet izveštavanja ostaje loš. Samo u januaru 2025. – tokom izborne kampanje – sertifikovana Međunarodna mreža za proveru činjenica (IFCN) identifikovala je više od 200 lažnih ili obmanjujućih sadržaja u onlajn medijima od strane dveju platformi sa sedištem na Kosovu.

DEO III: Potencijalna rešenja

Kvalitet izveštavanja o odnosima između Srbije i Kosova obeležen je nedostatkom dubinske analize, međusobnim nesporazumima i maltene odsustvom narativa koji su usmereni na ljudske priče ili priče o saradnji. Vodeći mediji u oba konteksta jačaju etničke podele i dezinformacije, često svodeći složene stvarnosti na jednostrane političke narative. Novinari su izrazili zabrinutost zbog ograničene mobilnosti, slabih uredničkih ulaganja u izveštavanje koje obuhvata različite zajednice i nedostatka informisanih, dvojezičnih dopisnika.

U razmatranju potencijalnih rešenja za brojne izazove identifikovane kroz ovaj izveštaj, polazna tačka bila je zajedničko razumevanje: mediji igraju ključnu ulogu u deeskalaciji tenzija i podsticanju empatije između zajednica.

Učesnici fokus grupa izložili su nekoliko konkretnih i ostvarivih preporuka usmerenih na poboljšanje trenutnog medijskog okruženja i promovisanje pomirenja:

■ Promovisanje novinarstva sa više perspektiva

Podsticati izveštavanje koje uključuje različite stavove iz svih relevantnih zajednica, ističe lične priče i prikazuje svakodnevni život ljudi različitih etničkih pripadnosti. Takvo novinarstvo može humanizovati „drugog” i pomoći u razbijanju ukorenjenih stereotipa.

■ Podsticanje saradnje medija i zajedničke projekte

Novinari i medijske kuće bi trebalo da budu podsticani da grade dugoročna partnerstva, angažuju se u zajedničkim inicijativama izveštavanja i dele resurse, kontakte i stručnost. Uspostavljanje uzajamne podrške među redakcijama, pogotovu tamo gde su podele osetnije, trebalo bi da postane standardna praksa, a ne izuzetak.

■ Stvaranje prilike za angažovanje između zajednica

Treba razviti posebni prostor koji bi bio posvećen novinarima iz različitih sredina da se sastaju, razmenjuju ideje i grade profesionalno poverenje. Jedna od predloženih ideja je formiranje multietničke novinarske asocijacije kako bi se olakšala saradnja i reprezentacija u medijskom pejzažu.

■ Zagovaranje vladavine prava i profesionalne odgovornosti

Postoji hitna potreba za javnim zalaganjem za doslednu primenu medijskih zakona, etičkih smernica i profesionalnih standarda. Institucije, regulatorna tela za medije, samoregulatorna tela i same medijske organizacije moraju odgovarati za prekršaje.

■ Osiguravanje institucionalne transparentnosti i odgovornosti

Javne inicijative bi trebalo da se fokusiraju na povećanje institucionalne otvorenosti, naglašavajući obavezu vlasti da sarađuju sa novinarima, da odgovaraju na upite medija i obezbede pravovremen pristup javnim informacijama.

■ Ojačavanje dugoročnog finansiranja i programa razmene

Postoji hitna potreba za finansijskom podrškom usmerenom na održive, dugoročne projekte koji omogućavaju detaljno terensko izveštavanje i prekograničnu razmenu novinara. Povećana mobilnost, vreme provedeno na terenu i zajedničke uredničke inicijative su od suštinskog značaja za izgradnju poverenja i proizvodnju tačnijeg medijskog sadržaja, ali i empatičnijeg izveštavanja.

APRIL 2025.

Ovaj izveštaj deo je aktivnosti u okviru projekta „Podsticanje medijske međukulturne razmene kao korak ka procesu pomirenja između Kosova i Srbije”, koji se realizuje uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo su odgovorne organizacije BIRN Srbija i Internews Kosova i ta sadržina ne izražava nužno zvanične stavove Evropske unije.